

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЕРЕГЛЯДУ СПРАВ ЗА НОВОВІЯВЛЕНИМИ ОБСТАВИНАМИ

Скиба Віталій Михайлович,

адвокат, викладач

Шарко Ірина Ігорівна,

здобувач вищої освіти юридичного відділення

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

м. Тернопіль, Україна

irenkasharko@gmail.com

Ключові слова: цивільне судочинство, нововиявлені обставини, судові рішення, виключні обставини, трансформація.

Вступ. Розбудова України як соціальної та правової держави вимагає формування такого механізму судової влади, котрий гарантував би доступність неупередженого правосуддя, його справедливості та ефективне відновлення порушених прав його учасників.

Важливим способом забезпечення справедливості судового рішення в цивільному процесі виступає інститут перегляду справ у зв'язку з нововиявленими обставинами. Він являється запасним механізмом захисту прав та законних інтересів осіб і покликаний виконувати своє призначення, коли стали неможливими всі інші засоби процесуального правового захисту. Це покликання полягає в усуненні судових помилок, котрі були допущені не з вини учасників цивільного процесу чи суддів, а з певних об'єктивних причин, які не залежали від їхньої волі.

Метою даної статті є визначення особливостей здійснення цивільного судочинства за нововиявленими обставинами, основою якого виступає ухвалення законного, справедливого та обґрунтованого судового рішення з припиненням матеріальних і процесуальних правовідносин унаслідок вирішення цивільного правового спору. Проте, на жаль, якою б досконалою не

була система судової влади, якими повними не були б законодавчо закріплені гарантії винесення судами справедливих рішень, на практиці далі продовжують існувати суб'єктивні й об'єктивні умови допущення судових помилок, які абсолютно не можуть бути виключені при ухваленні даних рішень.

Матеріали та методи. Методологічною основою статті виступають наукові методи, що ґрунтуються на вимогах всебічного та об'єктивного аналізу проблемних питань перегляду справ за нововиявленими обставинами. В основу методології дослідження покладено загальнотеоретичні принципи та підходи щодо визначення перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами. З цією метою було використано наступні загальнонаукові методи діалектичного пізнання: методи аналізу й синтезу, індукції й дедукції, абстрагування, прогнозування тощо.

Проблематику інституту перегляду справ у зв'язку з нововиявленими обставинами у цивільному процесі у своїх працях досліджували багато процесуалістів, серед яких І. В. Бондар, О. О. Борисова, А. А. Бутирський, Н. В. Васирина, В. В. Комаров, О. В. Колобродова, Т. М. Лук'янчук, М. В. Оприско, О. І. Попов, Н.Ю. Сакара, С. В. Сенік, А.О. Селіванов, О.С. Ткачук, С. Я. Фурса, Є. І. Фурса, С. В. Щербак та багато інших. Проте, й надалі залишається безліч дискусійних питань, що стосуються перегляду справ за ново виявленими обставинами й потребують додаткового практичного та теоретичного аналізу.

Результати та обговорення. Окремою стадією цивільного судочинства, завданням якої є сприяння виконанню його завдань щодо неупередженого, справедливого та своєчасного розгляду та вирішення цивільної справи з метою ефективного захисту невизнаних, порушених або ж оспорюваних прав, свобод та інтересів фізичних осіб/юридичних осіб, а також інтересів держави, виступає інститут перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами.

Закон України від 03.10.2017 р. «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства та інших законодавчих актів» (далі – Закон) [1] реформував цивільне процесуальне законодавство у стадії перегляду

судових рішень за нововиявленими обставинами, що відповідно й потребує додаткових наукових досліджень. Насамперед, змінилася сама стадія цивільного процесу. Так, до 03.10.17 р. у Цивільному процесуальному кодексі України (далі – ЦПК України) ця стадія називалась «Проведення у зв'язку з нововиявленими обставинами» (глава 4, розділ V), а на сьогоднішній день за чинним ЦПК України дана стадія носить назву «Перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами» (глава 3 розділ V) [2].

Варто зауважити, що зміни відбулися й в окремих підставах перегляду як за нововиявленими, так і за виключними обставинами. До прийняття Закону їх у ЦПК України було п'ять, а після прийняття їх стало три, тоді як окремі підстави перегляду за нововиявленими обставинами у чинному ЦПК України прописані як виключні.

У чинному ЦПК України до підстав для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами законодавець відніс (ч. 2 ст. 423) [2]:

1) істотні для справи обставини, котрі не були встановлені судом та не могли бути і не були відомі особі, котра звернулася із заявою, на час розгляду справи;

2) встановлений ухвалою про закриття кримінального провадження або вироком та звільнення особи від кримінальної відповідальності, що набрали законної сили, факт надання завідомо неправдивих показань свідка, завідомо неправильного висновку експерта, завідомо неправильного перекладу, фальшивості речових, письмових чи електронних доказів, що призвели до ухвалення незаконного рішення у даній справі;

3) скасування судового рішення, котре стало підставою для ухвалення судового рішення, що підлягає перегляду.

Зокрема, Постановою Верховного Суду від 17 квітня 2018 року №1510/2-1411/11 суд дійшов висновку визнати нововиявленою обставиною у справі фальшивість документів, яка повинна бути встановлена вироком, що набрав законної сили [3].

На нашу думку, позитивними змінами у чинному ЦПК України, що сприяють ефективності процедури судового перегляду, є роз'яснення щодо підстав перегляду за нововиявленими обставинами, які нормотворець прописав у частині 4 статті 423 ЦПК України. Так, законодавець у зазначеній статті декларує, що не виступає підставами для перегляду рішення суду за нововиявленими обставинами:

- переоцінка доказів, оцінених у процесі розгляду справи судом;
- докази, котрі не були оцінені судом, відносно обставин, що були встановлені судом.

У ст. 425 чинного ЦПК України передбачено, що заява про перегляд судового рішення суду першої інстанції з підстав, визначених ч. 2, п.п. 1, 3 ч. 3 ст. 423 ЦПК України, подається до суду, який ухвалив судове рішення (ч. 1), а заява про перегляд судових рішень судів апеляційної і касаційної інстанцій з підстав, зазначених у ч. 1 цієї статті, якими змінено або скасовано судове рішення, подається до суду тієї інстанції, яким змінено або ухвалено нове судове рішення (ч. 2) [2]. Відносно інстанційності розгляд такої заяви має певні особливості, а саме: справа розглядається судом за правилами, встановленими ЦПК України для провадження, в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд (ч. 2 ст. 429) [4, с. 64].

Саме тому, вважаємо, що проблемні питання перегляду судових рішень в апеляційному провадженні виступають предметом подальших теоретичних розробок та потребують окремого наукового дослідження та пошуків шляхів удосконалення чинного цивільного процесуального законодавства під час проведення в Україні судової реформи в аспекті підвищення ефективності діяльності суду.

Певні дискусії з боку науковців породжує й потребує додаткового дослідження положення п. 1 ч. 3 ст. 423 ЦПК України, у якому прописано, що підставою для перегляду судових рішень в зв'язку із виключними обставинами виступає встановлення Конституційним Судом України неконституційності закону, другого правового акту чи їх окремих положень, застосованого/не

застосованого судом під час вирішення справи, за умови, що рішення суду ще не виконане. Зауважимо, що до внесення змін до ЦПК України Законом згадана підстава розглядалася як підстава для перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами (п. 4, ч. 2, ст. 361).

Підтримуємо думку науковців-процесуалістів, які стверджують, що становище сторони, котра оскаржила рішення суду першої інстанції, не повинно погіршуватись у порівнянні з тим, що вона здобула в суді першої інстанції. Ще з часів римського права відомо про правило заборони повороту до гіршого (*non reformatio in peius*), що встановлює неприпустимість погіршення становища сторони, котра оскаржила рішення або ж вирок суду першої інстанції. На жаль, у цивільному процесуальному праві багатьох європейських країн зазвичай використовується правило заборони повороту до гіршого [5, с. 42].

На жаль, досі у суддівській практиці трапляються непоодинокі випадки, коли суддя кваліфікує як нововиявлені обставини ті, котрі виникли вже після ухвалення судового рішення, тобто являються абсолютно новими. Тому, вважаємо, що судам варто звернути увагу, що нововиявленою може бути визнана лише та обставина, котра існувала в об'єктивній дійсності на момент ухвалення рішення. А обставину, котра з'явилася пізніше, вважати такою, що не могла бути врахована судом при розгляді справи, а тому виступає підставою для нового звернення до суду.

Так, Тернопільський міськрайонний суд Тернопільської області Ухвалою від 31 січня 2020 року, розглянувши у відкритому судовому засіданні в залі суду заяву ОСОБА_1 про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у цивільній справі за позовною заявою Публічного акціонерного товариства «Приватбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості, постановив відмовити у задоволенні заяви ОСОБА_1 про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами у цивільній справі за позовною заявою Публічного акціонерного товариства «Приватбанк» до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості. Суд не визнав нововиявленими обставини, на які

посилалася особа, котра брала участь у справі, у своїх поясненнях, в апеляційній або касаційній скарзі або які могли бути встановлені при всебічному і повному з'ясуванні судом обставин справи. Окрім того, суд зазначив, що неподання особою або стороною, котра бере участь у справі, доказу, про який їй було відомо та який підтверджує відповідні обставини, а також відмова суду у прийнятті доказів, не являється підставами для перегляду судового рішення у зв'язку із нововиявленими обставинами. Враховуючи вище наведене, суд зазначив, що обставини, на котрі заявник посилається, були предметом дослідження в суді першої та апеляційної інстанції, а також, обставини, викладені ОСОБА_1 у заяві не являються нововиявленими у розумінні п. 1 ч. 2 ст. 423 ЦПК України [6].

Висновки. Із внесенням змін до чинного ЦПК України відбулася оптимізація законодавчого врегулювання судового захисту в цивільному процесі та помітні позитивні зміни, що стосуються стадії перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами. Під час проведення судової реформи в Україні трансформація цивільного процесуального законодавства безпосередньо спрямована на підпорядкування цивільного процесу призначенню ефективного захисту прав та інтересів особи, яка звернулася до суду. Убачаємо, що поруч із позитивними зрушеннями у чинному ЦПК України, певні нові положення й надалі потребують удосконалення, обмежуючи конституційні права на судовий захист. Адже гарантування конституційного права на судовий захист в разі перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами повинно відповідати загальновизнаним принципам права, завданням суду та основним засадам судочинства.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон

України від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 48. ст. 436.

2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2004, № 40-41, 42, ст. 492.

3. ВС назвав умови для визначення відповідної обставини нововиявленою. 17 червня 2018 р. URL : <https://advokatrada.org.ua/vc-назвав-умови-для-визначення-відпов/> (дата звернення: 07.10.2020).

4. Ахмач Г.М. Цивільне процесуальне законодавство в аспекті перегляду судових рішень за нововиявленими обставинами в апеляційній інстанції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 5. С. 63-66. URL : http://www.lsej.org.ua/5_2019/14.pdf (дата звернення: 07.10.2020).

5. Борисова Е.А. Правило о запрете поворота к худшему в гражданском процессе. Рос. Юстиция. 2007. № 1. С. 42–44.

6. Ухвала від 31.01.2020 по справі № 607/10961/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87283881#> (дата звернення: 07.10.2020).